CODA
Palliatief centrum,
Wuustwezel

IV.

GEÏNTEGREERDE PALLIATIEVE THUISOMGEVING

noAarchitecten

"Aangezien in Vlaanderen nauwelijks palliatieve centra aanwezig zijn heeft de opdracht op zich reeds een pilootgehalte." noAarchitecten

Het palliatief centrum Coda is sinds 1996 gelegen in een oude kloosterhoeve in het Kempense Wuustwezel. Coda ontvangt en begeleidt gasten en hun naasten in een warme huiselijke sfeer, ver van de muren van het ziekenhuis. Levenskwaliteit en welzijn primeren. Coda huisvest verschillende entiteiten en biedt een totaalpakket aan van palliatieve zorg. Er zijn thuiszorgdiensten, een dagopvang en een hospice. Daarnaast huisvest Coda de hoofdzetel van het Netwerk Palliatieve Zorg Noorderkempen (NPZN), een van de vijftien netwerken palliatieve zorg in Vlaanderen. De laatste jaren was de bestaande infrastructuur te klein geworden om aan de steeds groeiende vraag te beantwoorden. De renovatie en uitbreiding van het bestaande complex tot een hospice met 8 bedden, een low care centrum, een dagcentrum en de nodige ruimte voor het palliatief netwerk NPZN en een expertisecentrum palliatieve zorg drongen zich op.

Het ontwerpvoorstel van noAarchitecten maakt een fundamentele initiële keuze. Hoewel de architecten de kwaliteiten erkennen van het bestaande hoevecomplex, pleiten ze resoluut voor nieuwbouw. Nieuwbouw biedt niet enkel meer comfort en behaaglijkheid, maar laat ook alle opties open voor een optimale reorganisatie van de site.

Het nieuwe ensemble is echter geen tabula rasa, maar veeleer een hedendaagse reconstructie van de charmes van de oude hoeve en de kloostertuin. Het is een benadering "waarbij het bestaande aanwezig blijft in het nieuwe".

"Aangezien in Vlaanderen nauwelijks palliatieve centra aanwezig zijn heeft de opdracht op zich reeds een pilootgehalte", zo stellen de architecten. Dankzij zorgzame initiatiefnemers ontsnapt het palliatief centrum aan de kilte van de ziekenhuisvleugel. Bovendien bundelt Coda de palliatieve zorg die normaal verdeeld zit over ziekenhuizen, dagcentra, dienstencentra en OCMW's.

Het vernieuwende aan het ontwerp van noA staat in het verlengde van de opdracht. Het is geenszins spectaculair, wel ingetogen. Hier geen kille casco die in de loop der jaren aangepast kan worden aan een nieuw programma, maar een zorgvuldige afwerking met duurzame, warme en huiselijke materialen. "De bewoners moeten zich meteen thuis voelen. Ze moeten aanvoelen alles de nodige zorg heeft gekregen, dat hij/zij geen aandacht hoeft te schenken aan praktische dingen, dat alles geregeld is. Dat is comfort."

De architecten koesteren het informele en gefragmenteerde karakter van het oude hoevecomplex en zijn parktuin. De nieuwe omgeving omarmt de imperfectie en het ad hoc van het wonen. De vele plekken die de bewoners zich kunnen toe-eigenen, scheppen mogelijkheden voor het voortzetten van persoonlijke gewoonten. "We voelen geen instituut, wel een huis. Maar met

de geruststellende aanwezigheid van professionele medische hulp."

Comfort en huiselijkheid bieden wil ook zeggen zorgvuldig omgaan met de gevoeligheden van het sterven. De kamers, de gemeenschappelijke ruimtes, gangen en patio's gaan subtiel om met de wisselende noden van privacy en contact. Het ontwerp stimuleert de bewoners en bezoekers om elkaar te ontmoeten, maar er bestaat steeds de mogelijkheid om zich terug te trekken.

De architecten zoeken de grote schaal van het park op en vervlechten de natuur bij het leven in het centrum. Wonen en verblijven in Coda wordt op die manier een zintuiglijke en existentiële totaalervaring.

"De tuin is geïnspireerd op de oude breviertuinen met hun kronkelende paden en heesters waar je rustig en beschermd rondjes kunt lopen met het gebedenboek in de hand om te mediteren en te bidden."

noAarchitecten

PLAATS

Bredabaan 743, 2990 Wuustwezel

BOUWHEER

Coda vzw

PROGRAMMA

Renovatie of nieuwbouw van een palliatief centrum met hospice (8 bedden), low care centrum, dagcentrum (5 bedden) en kenniscentrum (NPZN)

De buren

Het park van 40 hectare is een trekpleister voor fietsers en wandelaars. Een bomenrij schermt het palliatief centrum af van een nieuw woonzorgcentrum en een sociaal huis. Er is ook een kinderdagverblijf gepland. De oude kapel doet vandaag dienst als polyvalente, stille ruimte. Dit zijn de buren van Coda. Ze werken nauw samen en versterken elkaar. Ze delen ruimtes en stimuleren ontmoetingen. De ruimtelijke schikking van het ontwerp speelt hier mooi op in. Het expertisecentrum in de noordelijke vleugel van het ensemble is de schakel tussen Coda en zijn buren.

De tuin

Het park ondergaat een grondige metamorfose. Het archetype van de oude meditatieve breviertuin, met zijn kronkelende, oneindige paden, krijgt een nieuwe interpretatie. Hagenrijen en heesters zorgen voor privacy en beschutting. Het samenspel van kleur, geur, fauna en flora biedt een intense beleving van de natuur. Dieren zorgen voor afleiding. Ze krijgen een warm onderkomen in een bijzondere folie.

“De gang rond de binnentuin laat onverwachte ontmoetingen toe. Maar door het overzicht biedt zij eveneens de mogelijkheid om zich terug te trekken of een omweg te nemen indien men alleen wil blijven.”

noAarchitecten

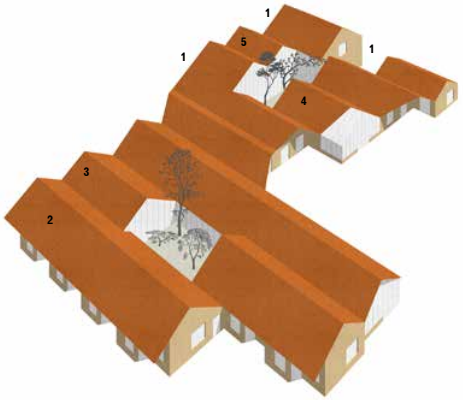

Interne organisatie

Dankzij de ingenieuze inplanting genieten de verschillende functies – hospice, dagcentrum, low care en expertisecentrum – optimaal van de bijzondere plek in de natuur. Elke functie maakt maximaal gebruik van de nabijheid van de andere functies. Ruimtes worden zo veel als mogelijk gedeeld. Dat bevordert het sociale contact tussen de gasten en schept nieuwe mogelijkheden voor de werking van het palliatief centrum.

1. Toegangen
Het ensemble heeft drie toegangen. Een algemene toegang ontsluit hospice en low care. Er is een interne verbinding met het dagcentrum en het expertisecentrum. Deze laatste twee functies hebben bovendien een eigen ingang die aansluit bij de zorgsite van de buren.

2. Hospice
De gastenhuizen zijn geschakeld langs een open circulatie rond een binnentuin die zorgt voor licht en privacy. De gemeenschappelijke woonkamers liggen verspreid over de ruimte en laten toe om individueel of in gemeenschap te genieten van de omgeving. Een grote leefkeuken met woonkamer grenst aan de leefruimtes van het dagcentrum. Ze stimuleren uitwisseling.

3. Low Care
De gasten hebben een woonruimte met eigen buitenruimte. Ze zijn het meest gericht op de buitenwereld. Hun ligging sluit aan bij de leefruimtes van de hospice en de dagcentra. Ze hebben eveneens toegang tot de wellness.

4. Dagcentra
De dagcentra bestaan uit een enfilade van leefruimtes gericht op de tuin, geflankeerd door ondersteunende ruimtes.

5. Expertisecentrum
Het expertisecentrum is opgevat als een ontmoetingsruimte en staat in nauw contact met de overige functies. Beneden bevindt zich het inloophuis, boven de vorming en bespreking. De architecten dachten ook aan de vrijwilligers die dag in dag uit aan de slag zijn in het palliatief centrum. Ze krijgen een eigen salon met bibliotheek, waar ze ervaringen kunnen uitwisselen, bekomen, verpozen of lezen.

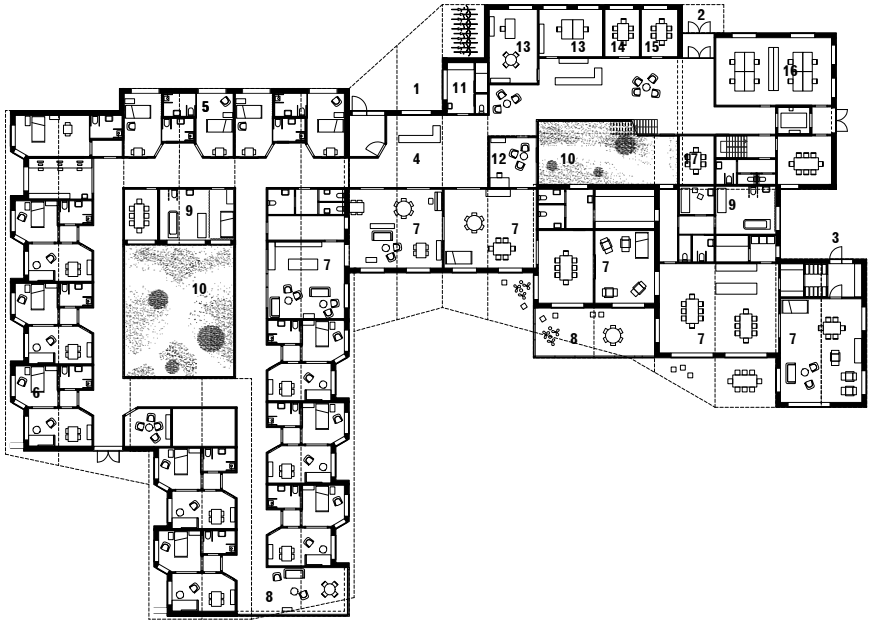

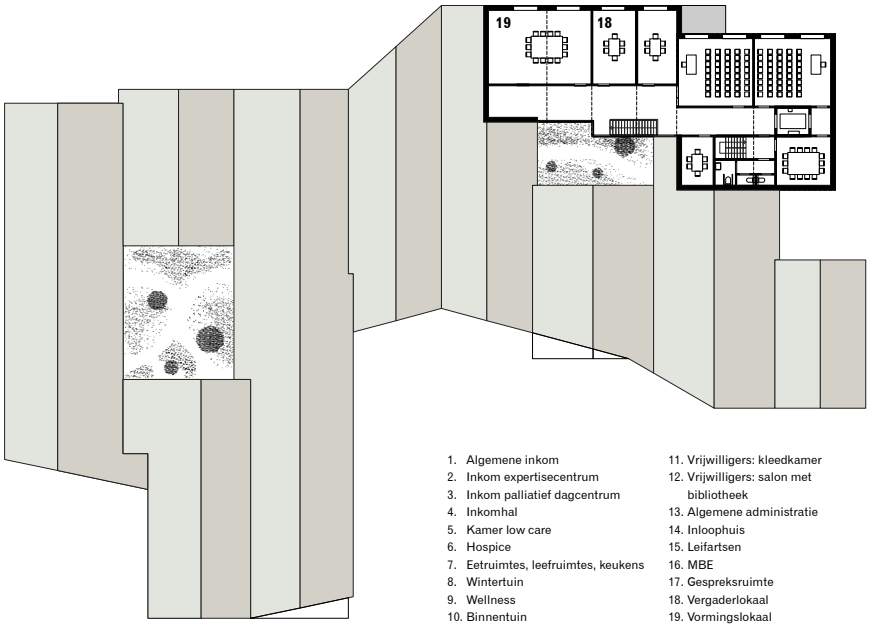

1. Algemene inkom
2. Inkom expertisecentrum
3. Inkom palliatief dagcentrum
4. Inkomhal
5. Kamer low care
6. Hospice
7. Eetruimtes, leefruimtes, keukens
8. Wintertuin
9. Wellness
10. Binnentuin
11. Vrijwilligers: kleedkamer
12. Vrijwilligers: salon met bibliotheek
13. Algemene administratie
14. Inloophuis
15. Leifartsen
16. MBE
17. Gespreksruimte
18. Vergaderlokaal
19. Vormingslokaal

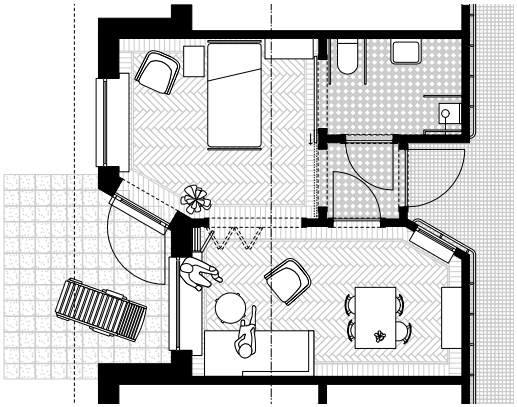

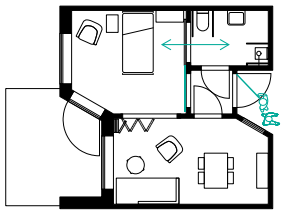

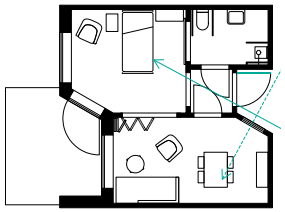

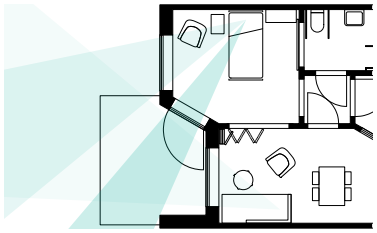

Gastenkamer (hospice)

De combinatie van inkomhal, woonkamer en slaapkamer versterkt het gevoel van een eigen woning. Behalve een toegang langs de gang, hebben de gastenhuizen elk een eigen terras met een inkomdeur. De woonkamer kan afgesloten worden van de slaapkamer en gebruikt worden als logeerkamer. Het schuine dak zorgt voor een genereuze ruimtelijke kwaliteit. De architecten besteden aandacht aan het kleinschalige, het intieme, de geborgenheid. Huiselijkheid staat voorop. Dat vraagt om een bijzondere zorg voor materialen en details.

Liggen

Het ontwerp vertrekt vanuit het perspectief van de bewoner. Vanuit zijn bed in de slaapkamer heeft de bewoner een ver uitzicht op het landschap. De naar binnen liggende terrasdeur versterkt dit gevoel en zorgt voor een grote toegankelijkheid van de eigen buitenruimte. Het doorlopende dak buiten biedt schaduw. De deur kan ook gebruikt worden als eigen voordeur.

Zitten

Zittend aan een tafel in de woonkamer van het gastenhuis geniet de bewoner van het uitzicht en de ruimtelijkheid van de woning. Afhankelijk van de gewenste situatie kan er meer of minder contact zijn tussen de twee kamers.

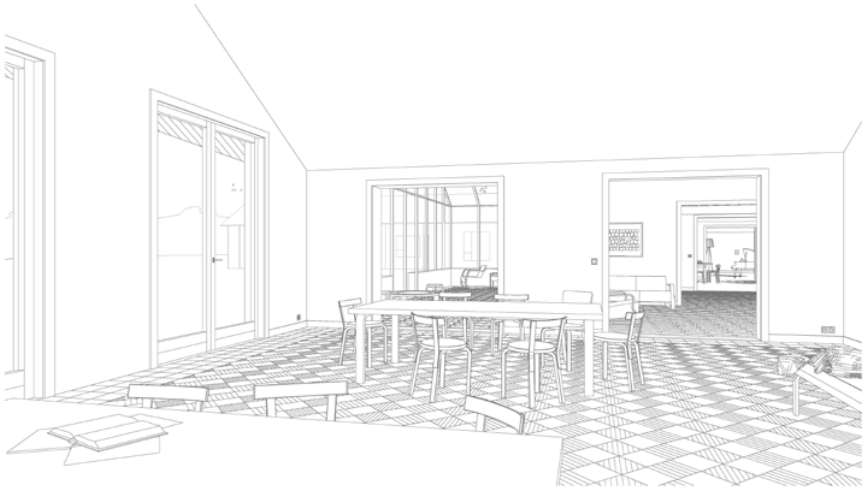

Verblijven

De enfilade van de leefruimtes van de dagcentra en het hospice laat toe de ruimtes op veel verschillende manieren te gebruiken. Als alle deuren open staan, hebben bewoners en bezoekers een diagonaal doorzicht door de ruimtes. Op andere momenten kan elke kamer een eigen stemming en intimiteit hebben. De opeenvolgende dakvormen versterken de ruimtelijke sequens en geven de kamers geborgenheid. Een bewuste materiaalkeuze, aandacht voor detail en eenvoud van raam- en deuropeningen genereren een genereus en vrij ruimtegevoel.

De bouwheer: Coda vzw

"Onze zorg beperkt zich niet tot het moment van het sterven. We bieden daarentegen een 'zorgcontinuüm' aan."

Coda biedt palliatieve zorg in een niet-ziekenhuiscontext. Onze werking is volledig extra muros. Onze zorg beperkt zich niet tot het moment van het sterven. We bieden daarentegen een 'zorgcontinuüm' aan. Onze taak begint vanaf het moment dat iemand een slechtnieuwsboodschap ontvangt. We vangen die persoon op, staan hem bij in dat moeilijke moment en informeren hem. In latere fasen bieden we thuiszorg, ontvangen we de persoon in het palliatief dagcentrum en begeleiden we het sterven in het hospice. Ook na het overlijden bieden we nazorg aan hen die achterblijven. Alles onder één dak. Dat is uniek in Vlaanderen.

Vijftien jaar geleden kwam men vanuit Nederland kijken naar ons pionierswerk. Nederland heeft intussen een inhaalbeweging gemaakt en er bestaan vandaag zo'n 150 hospices. In Vlaanderen en België zijn we echter nog steeds het enige initiatief dat palliatieve zorg aanbiedt vanuit één organisatie: Coda, een bijna-thuis-huis.

Het Coda Hospice bestaat achttien jaar, het Coda Dagcentrum dertien jaar. Onze werking steunde vooral op vrijwilligerswerk en giften. Tot op vandaag werken er nog steeds een 120-tal vrijwilligers. Het zijn mensen uit de streek. Er zijn tuinmannen, chauffeurs, poetsvrouwen, mensen die stervenden bijstaan aan hun sterfbed, mensen die de zieken of ouderen thuis gaan bezoeken. Zonder hen kunnen we Coda niet draaiende houden.

Het initiatief is ontstaan in een oude kloosterhoeve, die we goedkoop konden huren. Twee jaar geleden kregen we de kans om de gronden en gebouwen aan te kopen. Al gauw bleek echter dat de infrastructuur niet meer aangepast is aan de groei. Investeringen zijn noodzakelijk.

Het palliatieve zorglandschap evolueert heel snel. Vanaf 2014 krijgt Vlaanderen nieuwe bevoegdheden op het vlak van zorg en komt er dus ook een nieuwe regelgeving. Vaak lopen de regels achter op de praktijk. Zo hebben we al dertien jaar een palliatief dagcentrum. Sinds januari 2013 geldt er echter een nieuwe regel: als palliatief dagcentrum kan je enkel erkend worden als de initiatiefnemer ook een woonzorgcentrum (WZC) is. Volgens deze regelgeving werden we dus verplicht om zelf een WZC te beginnen of om te fuseren met een bestaand WZC. Onze bouwplannen moesten even wachten. We moesten eerst duidelijkheid krijgen van de overheid, want dit wordt in 2014 Vlaamse materie.

Wij zijn ongelooflijk dankbaar dat wij de kans hebben gekregen om deel te nemen aan de Pilootprojecten Zorg. Voor ons gaan de Pilootprojecten om zoveel meer dan architectuur. Het gaat voor ons in essentie om de opmaak van een masterplan zorg, dat vervolgens vertaald wordt in architectuur. Zonder de Pilootprojecten Zorg en de bereidheid van het kabinet Vandeurzen om mee te zoeken naar creatieve oplossingen (binnen het wetgevende kader), hadden wij nooit tot een strategisch zorgplan kunnen komen.

Er staat natuurlijk meer op het spel dan de belangen en de toekomst van Coda. Onze case kan een voorbeeld zijn voor de hele sector. Met dit Pilootproject willen wij inspireren en wegen op het beleid, de regelgeving, en dus de financiering van de palliatieve zorg. Vandaag bestaat er een opportuniteit om een aangepaste regelgeving uit te werken die toelaat dat ons model gekopieerd kan worden in heel Vlaanderen.

Christine Gonnissen
Voorzitster Raad van Bestuur, Coda vzw